

PAAUGLIŲ MOKYMOSI MOTYVACIJA IR JĄ SĄLYGOJANTYS VEIKSNIAI

Audronė Astrauskienė

Kauno technologijos universitetas, Kūno kultūros katedra

Įvadas

Sparti šiuolaikinė mokslo kaita ir naujai sudėlioti švietimo sistemos mokymo(si) prioritetai reikalauja naujais rakursais pažvelgti į ugdymo(si) procesą (Barkauskaitė, Sinkevičienė, 2012). Siekiant, kad mokymosi motyvacija vystytųsi ir būtų palaikoma nuosekliai ir efektyviai, aktualiu uždaviniu tampa šeimos ir mokyklos institucijų keliamų ugdymo uždavinių suartinimas ir bendradarbiavimas. Svarbi šeimos ryšių su mokykla sąlyga – teigiamas tėvų požiūris į mokyklą, nes šie vertinimai turi įtakos ir vaikų požiūriui į mokymąsi (Butkienė, Kepalaitė, 1996). Norėdami įgyvendinti prioritetinius Lietuvos švietimo tikslus, mokytojai turi būti pasirengę kurti naują mokymosi aplinką, užtikrinti ugdymo kokybę bei pozityvias sąlygas mokiniui jaustis visaverčiam, saugiam mokymosi aplinkoje. Mokinių adaptacijos procese svarbų vaidmenį atlieka pedagoginės sistemos virsmas iš poveikio pedagogikos į mokymosi paradigmą. Paradigmų kaita keičia mokymo tikslus ir principus. Akcentuojami didesni reikalavimai mokytojų kompetencijoms, pabrėžiant gebėjimą organizuoti šiuolaikišką mokymosi aplinką, kuri atlieptų kiekvieno mokinio poreikius (Kubilienė, 2010). Mokytojui nebeužtenka būti geram tik savo srities specialistui, reikia nepriekaištingai orientuotis nuolat besikeičiančioje visuomenėje, suprasti politinius, ekonominius, teisinius ir socialinius pokyčius, mokėti juos įvardyti, komentuoti bei pritaikyti praktiškai (Barkauskaitė, Sinkevičienė, 2012).

Motyvacija yra viena iš svarbiausių ugdymo problemų (Ames, 1990). Mokinių mokymosi motyvacijos stoka ir jos ugdymo svarba atskleidžiama įvairiais aspektais. Mokymosi motyvacijos tyrimai prisideda prie nuoseklaus mokymosi visą gyvenimą, kuris turi tapti svarbiausiu principu pilname mokymosi kontekstų vientisume (Targamadžė, Rakauskienė, 2007). Mokymosi motyvacija yra pagrįsta vidine, išorine ir pasiekimų motyvacijomis, orientacija į tikslą bei mokinių išitraukimo į mokymosi procesą lygiu (Woolfolk, 2001). Nemažai publikuota reikšmingų mokslo studijų, kuriose nagrinėjamos sėkmės situacijos sukūrimo galimybės pedagoginiame procese. E. Iljinas (Ильин, 2000), nagrinėdamas motyvacijos procesą, pabrėžia, kad paaugliui labai svarbu subjektyviai apibrėžti sėkmės tikimybę, t. y., imdamasis veiklos, paauglys turi įvertinti galimus sėkmės veiksnius: savo asmenines savybes, žinių kiekį, kitų asmenų elgesį ir pan. Jei dauguma šių faktorių įvertinami neigiamai – paauglys atsisako veiklos, jei neigiamas įvertinimas kartojasi dažnai – formuojasi sėkmės vengimo motyvacija. Nustatyta, kad paauglystės laikotarpis yra vienas iš krizinių asmenybės raidos etapų. Dėl sparčių fiziologinių pokyčių organizme, dar nesuformavusios psichologinės ir socialinės brandos moksleiviai yra mažiau atsparūs aplinkos stresorių poveikiui, greičiau trinka jų adaptacija: gebėjimas prisitaikyti prie mokykloje

keliamų reikalavimų, visuomenės reglamentuojamų normų, adekvačiai sąveikauti su aplinka esamos socialinės sistemos sąlygomis. Mokslininkų tyrimai, pedagogų pastebėjimai bei sukaupta pedagoginė (mokslinė ir praktinė) patirtis leidžia teigti, kad mokymosi motyvacijos neturintys mokiniai labai dažnai pažeidinėja ir visuomeninio gyvenimo normas, mokyklos elgesio taisykles (Barkauskaitė, 2008).

Tyrimo tikslas – nustatyti pagrindinius veiksnius, sąlygojančius paauglių mokymosi motyvaciją.

Uždaviniai: Nustatyti mokinių mokymosi motyvacijos ypatumus, palyginti IX ir X klasių mokinių mokymosi motyvacijos veiksnius; nustatyti paauglių savęs vertinimo, mokymosi motyvacijos ir mokymosi sėkmės tarpusavio ryšius.

Tyrimo procedūros

Tiriamųjų kontingentas. Tyrimui moksleiviai buvo atrinkti tikimybinės (dvipakopės mechaninės) atrankos būdu. Tyrime dalyvavo IX (n = 88) ir X (n = 97) klasių mokiniai.

Tyrimas atliktas klasės valandėlių metu, iš anksto suderinus su klasių auklėtojais. Respondentams pildant anketas, buvo nuolat atsakinėjama į išskylančius klausimus bei neaiškumus. Užpildžius anketas, šios iš karto buvo surinktos tyrėjų.

Subjektyvi savęs vertinimo skalė (Петрулите, 1985) susideda iš dviejų dalių: kognityvinio savęs vertinimo ir emocinio savęs vertinimo skalių. Skalės instrukcijoje nurodoma, kad subjektyvios savęs vertinimo skalės viršuje yra patys kūrybiškiausi ir talentingiausi žmonės, o apačioje – nekūrybiški. Tiriamieji buvo prašomi skalėje nuo 1 iki 5 pažymėti, kurioje vietoje jie yra: pirmu atveju, įvertinant save logiškai, racionaliai, atsižvelgiant į visus savo gyvenimo pasiekimus, antru atveju – emocionaliai ir nuoširdžiai, nekreipiant dėmesio į visus savo pasiekimus, rezultatus, akademinį pažangumą, pareigybes, išsilavinimą ir kt.

Mokinių mokymosi motyvacijos testas (Entwistle, Ramsden, 1983) susideda iš 32 klausimų, į kuriuos tiriamųjų prašyta atsakyti *taip* arba *ne*. Remiantis šio testo raktu, sudarytos 4 skalės ir 1 išvestinis kintamasis:

1. BM – tai mokinio veržlumas, energingumas, veiklumas ir poreikis laimėti įvairiose gyvenimo srityse. Cronbach Alfa = 0,524.
2. MM – noro mokytis ir požiūrio į mokymąsi rodiklis. Cronbach Alfa = 0,665.
3. ET – egzaminų technikos įvaldymas, gebėjimas rengtis egzaminui ir atsakinėti, savitvarda egzaminų metu. Cronbach Alfa = 0,767.
4. MP – problemos, rūpesčiai bei interesai, trukdantys mokiniui mokytis. Cronbach Alfa = 0,524.

5. IŠ VISO – visų minėtų skalių suma, kuri rodo bendrą moksleivio motyvaciją.

Statistinė analizė. Tyrimo duomenys buvo koduojami, įvedami į kompiuterį, po to analizuoti statistiniu programų paketu SPSS (13 versija). Skirtingų tiriamųjų grupių rezultatams palyginti taikytas chi-kvadrato kriterijus (χ^2), o sąsajoms rasti – Spearmeno koreliacijos koeficientas. Skirtumai laikyti statistiškai patikimi esant ne didesnei kaip 5% paklaidai ($p < 0,05$).

Tyrimo rezultatai

Tyrinėjant paauglių mokymosi motyvacijos ypatumus, statistiškai reikšmingų skirtumų tarp klasių pagal

mokymosi motyvacijos skales nerasta ($p > 0,05$), išskyrus vieną atvejį – noro ir poreikio mokytis skalę (MM) $4,13 \pm 1,35$ ($p < 0,05$). Ši skalė rodo, kad devintos klasės mokiniai turi didesnę norą ir jaučia stipresnį poreikį mokytis nei dešimtokai (1 lentelė). Iš pateiktos lentelės matyti, kad mokinio veržlumo, energingumo, veiklumo ir poreikio laimėti įvairiose gyvenimo srityse skalėje (BM) tarp IX ($3,54 \pm 1,37$) ir X ($3,39 \pm 1,36$) klasių reikšmingo skirtumo nėra ($p > 0,05$). Tarp kitų rodiklių (ET – IX ($4,74 \pm 1,64$) ir X ($4,53 \pm 1,47$)) (MP – IX ($3,33 \pm 1,59$) ir X ($3,32 \pm 1,24$)) taip pat reikšmingo skirtumo nėra ($p > 0,05$). Apibendrinant duomenis, galima teigti, kad IX ir X klasių mokinių mokymosi motyvacija skiriasi tik iš dalies.

1 lentelė. *Devintų ir dešimtų klasių mokinių mokymosi motyvacijos ypatumai*

Skalės	Klasė	N	Skalių vidurkis ir statistinis nuokrypis	Levine testo p-reikšmė	t-testo t	p-reikšmė
BM	IX	88	$3,54 \pm 1,37$	0,971	0,655	0,513
	X	97	$3,39 \pm 1,36$			
MM	IX	88	$4,13 \pm 1,35$	0,485	2,151	0,033
	X	97	$3,68 \pm 1,24$			
ET	IX	88	$4,74 \pm 1,64$	0,415	0,836	0,404
	X	97	$4,53 \pm 1,47$			
MP	IX	88	$3,33 \pm 1,59$	0,065	0,036	0,971
	X	97	$3,32 \pm 1,24$			
viso	IX	88	$15,73 \pm 3,54$	0,145	1,515	0,132
	X	97	$14,92 \pm 3,13$			

Nustatyta, kad subjektyvūs savęs vertinimo rodikliai tarp šių klasių mokinių nesiskiria. IX ir X klasių moksleiviai pagal amžiaus grupes yra homogeniški, nes

ir vieni, ir kiti priklauso paauglystės amžiaus tarpsniui. Galbūt tai ir yra subjektyvaus savęs vertinimo rezultatų nesiskyrimo priežastis ($p > 0,05$) (2 lentelė).

2 lentelė. *Devintų ir dešimtų klasių mokinių subjektyvaus savęs vertinimo ypatumai*

Skalės	Klasė	N	Skalių vidurkis ir statistinis nuokrypis	Levine testo p-reikšmė	t-testo t	p-reikšmė
KOG_VERT	IX	88	$3,74 \pm 0,87$	0,424	1,152	0,252
	X	97	$3,58 \pm 0,88$			
EM_VERT	IX	88	$3,68 \pm 1,04$	0,044	-1,547	0,124
	X	97	$3,92 \pm 0,85$			

Mokinių mokymosi motyvacijos ir akademinio pažangumo ryšys. Atlikus statistinę analizę, paaiškėjo, kad mokinių bendrasis pažangumo vidurkis statistiškai reikšmingai koreliuoja su dviem mokymosi motyvacijos rodikliais (3 lentelė): noro mokytis, požiūrio į mokymąsi (MM) (Spearmeno kor. koef. 0,237 [silpnas teigiamas ryšys]; $p < 0,05$) bei egzaminų technikos (ET) (Spearmeno kor. koef. 0,236 [silpnas teigiamas ryšys]; $p < 0,05$). Taip pat nustatyti statistiškai patikimi ryšiai tarp bendros mokymosi motyvacijos ir pažangumo (Spearmeno kor. koef. 0,188 [labai silpnas ryšys]; $p < 0,05$). Kadangi Spearmeno koreliacijos koeficiento reikšmė visais trimis atvejais yra teigiama, galima teigti, kad, didėjant bendrojo pažangumo vidurkiui, mokymosi motyvacijos skalių įverčiai didėja, ir atvirkščiai. Vadinas, kuo mokinių pažangumas didesnis, tuo jų mokymosi motyvacija yra aukštesnė.

3 lentelė. *Bendrojo pažangumo vidurkių ryšiai su mokymosi motyvacijos ir savęs vertinimo rodikliais*

Skalės	Spearmeno kor. koef.	p-reikšmė
BM	0,084	0,290
MM	0,237	0,003
ET	0,236	0,003
MP	- 0,111	0,161
viso	0,188	0,017
KOG_VERT	0,393	0,000
EM_VERT	0,215	0,006

Mokinių savęs vertinimo ir akademinio pažangumo ryšys. Remiantis rezultatais, galima teigti, kad subjektyvaus savęs vertinimo skalių įverčiai teigiamai koreliuoja su bendrojo pažangumo vidurkiu įverčiais, t. y., kognityvinio savęs įsivertinimo atveju – Spearmeno kor. koef.

0,393 (silpnas teigiamas ryšys), $p < 0,01$; emocinio savęs įsivertinimo atveju – Spearmano kor. koef. 0,215 (silpnas teigiamas ryšys), $p < 0,01$ (3 lentelė). Vadinasi, didėjant tirtųjų paauglių akademiniam vidurkiui, kognityvinis ir emocinis savęs vertinimas gerėja, ir atvirkščiai, mažėjant akademiniam vidurkiui, mokiniai linkę kognityviai ir emociškai save vertinti nepalankiau.

Rezultatų aptarimas

Nustatyta, kad mokinių bendrasis pažangumo vidurkis statistiškai reikšmingai koreliuoja su dviem mokymosi motyvacijos rodikliais: noro mokytis ir požiūrio į mokymąsi bei egzaminų technikos.

Mokinių emocinė ir fiziologinė savijauta dažnai lemia mokymosi problemų atsiradimą. Mokymosi motyvacijos neturėjimas siejasi su žinių spragomis, nemokėjimu skaityti ir rašyti, nepasitikėjimu savo jėgomis, nesidomėjimu, pažintinių interesų neturėjimu, negebėjimu dirbti klaseje ir namuose, negalėjimu susikaupti, nepritapimu klaseje ir šeimoje, bendraamžių nesupratimu, pagiežingumu visai visuomenei, aplinkai (Barkauskaitė, 2008). Paauglystė yra toks amžiaus tarpsnis, kuomet savęs vertinimas glaudžiai siejasi su tapatumo suradimu (identifikacija). Žemesnės identiteto būsenos moksleiviai turi menkesnį „savo vaizdą“, miglotesnius ateities planus, todėl jiems sunkiau rasti vidinių veiksmų, skatinančių įsitraukti į mokymosi procesą. Aukštesnės identiteto būsenos merginos turi tikslesnius ateities planus, lengviau gali įvardyti savo vertybes, nuostatas, joms lengviau rasti vidinius stimulus mokytis, mokymosi procese jos yra veikiamos ne tik išorinių, bet ir vidinių mokymosi veiksmų (Bukšnytė, Pukelytė, 2009). Mokyti mokinius motyvuoja tolimesni planai, pasirenkant profesiją ir kuriant finansinę gerovę (Kover, Worrell, 2010). Taip pat motyvacijai didinti svarbu glaudūs paauglio santykiai su tėvais ir mokytojais. Nesusiklosčius geriems santykiams su šiais asmenimis, vaikui sunku internalizuoti sėkmingo mokymosi modelį (nesusiformuoja vidinė motyvacija). Vidinės motyvacijos formavimuisi trukdo prasti santykiai mokykloje, stresai, konfliktai su bendraamžiais. Taip pat motyvacijai didinti svarbūs mokytojų vertinimai. Jei mokytojai vertina mokinių teigiamai, jo motyvacija mokymuisi didėja, ir atvirkščiai. Vidinę motyvaciją mokyti didina mokytojo darbo meistriškumas.

Taigi, mokytojų meistriškumas, mokymo turinys, pamokų krūvio optimalumas formuoja ir didina vaiko norą mokytis, o didelis namų darbų krūvis, bendraamžių nepitarimas, silpnina mokymosi motyvaciją.

Išvados

1. Mokymosi motyvacija, lyginant pagal klases, skiriasi tik vienoje skalėje – IX klasės moksleiviai statistiškai labiau nori ir turi didesnę poreikį mokytis nei X klasės mokiniai. Kitose mokymosi motyvacijos skalėse patikimų skirtumų tarp tirtųjų klasių nerasta.
2. Mokinių bendrasis pažangumo vidurkis statistiškai reikšmingai koreliuoja su dviem mokymosi motyvacijos rodikliais: noro mokytis ir požiūrio į mokymąsi bei egzaminų technikos.
3. Rasti statistiškai patikimi ryšiai tarp bendros mokymosi motyvacijos ir pažangumo.
4. Subjektyvus savęs vertinimas teigiamai koreliuoja su bendruoju pažangumu.

Literatūra

1. Ames C., 1992, Classrooms: Goals, structures, and student motivaton. *Journal of Educational Psychology*. T. 84. Nr. 3. P. 261–271.
2. Barkauskaitė M., 2008, Jaunimo mokyklų vadovų požiūris į mokinių praradusių mokymosi motyvaciją, ugdymo proceso organizavimą. *Pedagogika*. T. 90. P. 83–90.
3. Barkauskaitė M., Sinkevičienė R., 2012, Mokinių mokymosi motyvacijos skatinimas kaip vadybinė problema. *Pedagogika*. T. 106. P. 49–59.
4. Bukšnytė L., Pukelytė R., 2009, Mokinių identiteto būsenos ir mokymosi motyvacijos sąsajos. *Pedagogika*. Nr. 94. P. 23–27.
5. Butkienė G., Kepalaitė A., 1996, *Mokymasis ir asmenybės brendimas: pedagoginės psichologijos įvadas studentams, mokytojams, tėvams*. Vilnius: Margi raštai.
6. Entwistle N. J., Ramsden P., 1981, Effects of academic departments to studying. *British Journal of Educational Psychology*. Nr. 51. P. 368–383.
7. Kover D. J., Worrell F. C., 2010, The influence of instrumentality beliefs on intrinsic motivation: A study of high-achieving adolescents. *Journal of Advanced Academics*. Nr. 21. P. 470–498.
8. Kubilienė K., 2010, Mokinių adaptacija gimnazijoje: mokytojo kompetentingumo vaidmuo. *Pedagogika*. T. 98. P. 100–107.
9. Targamadžė V., Rakauskienė V., 2007, V–XII klasių mokinių mokymosi motyvacijos edukacinių veiksmų modeliavimo eskizas. *Socialinis ugdymas*. T. 4. Nr. 15. P. 51–66.
10. Woolfolk A., 2001, *Educational psychology (8th ed)*. Needham Heights, MA: Allyn and Bacon.
11. Ильин Е. П., 2000, *Мотивация и мотивы*. Санкт-Петербург: Питер.
12. Петрулите А., 1985, *Когнитивный и эмоциональный компоненты в структуре образа Я студентов*. Санкт-Петербург.

LEARNING MOTIVATION OF TEENAGERS AND FACTORS DETERMINING MOTIVATION

Audronė Astrauskienė

Summary

The aim of the research is to determine the main factors that determine motivation of teenagers to learn. Research participants were pupils of 9th ($n = 88$) and 10th forms ($n = 97$). Verbal permissions of school administrations and children as well as written permissions of children's parents were obtained regarding performance of this research. The research took place

at classrooms. Two research methodologies were used: “Subjective scale of self esteem” and “Test of learning motivation of pupils“. Results. No statistically significant differences among classes were detected during exploration of teenagers learning peculiarities in respect of learning motivation scales ($p > 0.05$), except for one instance: scale of willingness and need to learn (MM) ($p < 0.05$). Statistical analysis having been completed, it turned out that the grand mean of progress of pupils has statistically significant correlation with two learning motivation indicators: willingness to learn, attitude to learning (MM) (Spearman correlation coefficient 0.237 (weak positive correlation); $p < 0.05$) and technique of examination (ET) (Spearman correlation coefficient 0.236 (weak positive correlation); $p < 0.05$). Moreover, statistically reliable relationships were detected between overall learning motivation and progress made (Spearman correlation coefficient: 0.188 (very weak correlation); $p < 0.05$). To conclude, learning motivation among different classes is different only in one learning motivation scale: 9th graders statistically have greater need and willingness to learn than 10th graders have. In other scales of learning motivation reliable differences between classes analysed were not detected. The grand mean of progress of pupils has statistically significant correlation with two indicators of learning motivation: willingness to learn and attitude to learning; and examination technique. Statistically reliable relationships were also found between general learning motivation and progress made. Subjective self esteem has positive correlation with the overall progress.

Keywords: teenagers, learning motivation, subjective self esteem.

PAAUGLIŲ MOKYMOSI MOTYVACIJA IR JĄ SĄLYGOJANTYS VEIKSNIAI

Audronė Astrauskienė

Santrauka

Tyrimo tikslas – nustatyti pagrindinius veiksnius, sąlygojančius paauglių mokymosi motyvaciją. Tyrime dalyvavo IX ($n = 88$) ir X klasių mokiniai ($n = 97$). Tyrimui taikytos dvi metodikos: „Subjektyvi savęs vertinimo skalė“ ir „Mokinių mokymosi motyvacijos testas“. Rezultatai: tiriant paauglių mokymosi motyvacijos ypatumus, statistiškai reikšmingų skirtumų tarp klasių pagal mokymosi motyvacijos skales nerandame ($p > 0,05$), išskyrus noro ir poreikio mokytis skalę (MM) ($p < 0,05$). Atlikus statistinę analizę paaiškėjo, kad mokinių bendrasis pažangumo vidurkis statistiškai reikšmingai koreliuoja su dviem mokymosi motyvacijos rodikliais: MM – noro mokytis, požiūrio į mokymąsi (Spearmano kor. koef. 0,237 (silpnas teigiamas ryšys); $p < 0,05$) bei egzaminų technikos (ET) (Spearmano kor. koef. 0,236; silpnas teigiamas ryšys; $p < 0,05$). Rasti statistiškai patikimi ryšiai tarp bendros mokymosi motyvacijos ir pažangumo (Spearmano kor. koef. 0,188; labai silpnas ryšys; $p < 0,05$). Galima teigti, jog mokymosi motyvacija pagal klases skiriasi tik vienoje mokymosi motyvacijos skalėje – IX klasės moksleiviai statistiškai turi didesnį poreikį ir norą mokytis nei X klasės mokiniai. Kitoje mokymosi motyvacijos skalėse patikimų skirtumų tarp tirtų klasių nerasta. Mokinių bendrasis pažangumo vidurkis statistiškai reikšmingai koreliuoja su dviem mokymosi motyvacijos rodikliais: noro mokytis ir požiūrio į mokymąsi bei egzaminų technikos. Rasti statistiškai patikimi bendros mokymosi motyvacijos ir pažangumo ryšiai. Subjektyvus savęs vertinimas teigiamai koreliuoja su bendruoju pažangumu.

Prasminiai žodžiai: paaugliai, mokymosi motyvacija, subjektyvus savęs vertinimas.

Įteikta 2013-03-10